

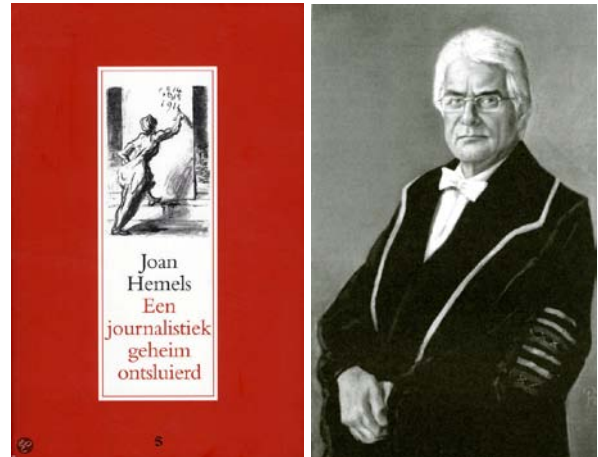
Prof. Joan Hemels neemt afscheid met verrassend nieuws

Boekbespreking door Gerard Raven

Joan Hemels, *Een journalistiek geheim ontsluiterd. De Dubbelmonarchie en een geval van dubbele moraal in de Nederlandse pers tijdens de Eerste Wereldoorlog* (Apeldoorn-Antwerpen: Spinhuis Uitgevers 2010), 270 pp, isbn 978-90-5589-308-9, €29,50

Over de pers tijdens de Duitse bezetting weten we langzamerhand heel veel, maar hoe anders is dat met de jaren 1914-1918, toen Nederland neutraal bleef. Het is daarom boeiend dat mediahistoricus en VKTV-lid Joan Hemels juist hierop de aandacht heeft gevestigd. Hij promoveerde in 1969 op de afschaffing van het dagbladzegel precies een eeuw eerder. Hij maakte een herziene editie van de bekende krantengeschiedenis van Maarten Schneider en schreef daarna boeken (soms met een collega) over de Volkskrant, het ANP, Het Centrum en dagbladaffiches. Plus allerlei werken over bredere mediageschiedenis. Veel daarvan heb ik met waardering gelezen.

Vorig jaar nam Hemels afscheid als hoogleraar met een verrassende studie. Hoe rijk de stroom publicaties over persgeschiedenis ook is geworden, Hemels heeft met deze studie een nieuw thema gevonden. Wie had geloofd dat de Nederlandse dagbladjournalisten zich tijdens de Eerste Wereldoorlog massaal lieten overhalen om gekleurde informatie over te nemen van de Tsjech Robert Saudek en zijn Hollandsch Nieuws-Bureau? Dat was een uitgekookte informant die in werkelijkheid was ingehuurd door Oostenrijk-Hongarije. Het is verbazend hoe vaak Saudeks persbureau is geciteerd. Maar ook regelde hij dat Nederlandse officieren een kijkje konden nemen aan het front. Het Oostenrijkse ministerie van Buitenlandse Zaken had al ruime ervaring met het omkopen van de pers en het aanleveren van tendentieuze berichten. In 1916 werden op de ambassades van neutrale landen bovendien persattachés aangesteld om informatie te leveren én Wenen door te geven hoe de stemming was. Ook andere oorlogvoerende landen probeerden overigens de Nederlandse pers te beïnvloeden. Zaken die ons

bekend zijn uit latere oorlogen, maar dus al ouder zijn dan we dachten. Tegelijk relativeert Hemels de schade die deze tendentieuze berichten hebben aangericht. Nederland werd verscheurd door tegenstrijdige belangen en een krant kon zich nauwelijks permitteren om eenduidig partij te kiezen. Ook de Nederlandse regering waarschuwde daar voor. Bij veel berichten was de redactie zo wijs aan te geven uit welke bron dit kwam. Een krant als *De Telegraaf* koos de kant van de geallieerden en kon na 1918 als bliksemafleider voor de rest fungeren; een wonderlijke speling van het lot, omdat juist die krant in de volgende oorlog de Duitse kant koos en daar opnieuw zwaar voor heeft gebloed. Opvallend is dat de journalisten zélf daarna liever zwegen over hun fouten, waardoor de mythe kon ontstaan dat zij hun neutrale houding goed hadden waargemaakt. Interessant is Hemels' observatie dat zij zichzelf daardoor de mogelijkheid ontnamen om een discussie te voeren over de dilemma's die een oorlog in eigen land aan de journalistiek stelt. Bovendien was de pers tijdens de verzuiling toch al gewend aan zelfcensuur. Des te gemakkelijker kon de Duitse bezetter de pers gelijkschakelen.

Hemels heeft voor zijn boek diepgaand onderzoek gedaan in Wenen. Dat was niet altijd even makkelijk, maar bracht hem tot de conclusie dat buitenlandse archieven nog veel meer bronnen bevatten die nieuw licht kunnen werpen op de Nederlandse pergeschiedenis. Deze bundel is verder gevuld met vier artikelen van collega's/leerlingen, twee vraaggesprekken, een cv en liefst veertig bladzijden bibliografie. Een waardig afscheid, maar gelukkig lees ik dat

Hemels zijn studeerkamer wil gaan opruimen.
Hij denkt dat daar vast nog wat nieuwe

publicaties uit rollen. Ik kijk er al naar uit!

Nieuws uit Engeland en België

Op 26 oktober 2010 verscheen in Londen een nieuw dagblad met de wel erg korte titel “i”. Op 1 december 2010 verscheen The Independent met een speciaal nummer geredigeerd door Elton John ter gelegenheid van World Aids Day. De prijs van dit nummer bedraagt £ 1. Louis Nierynck

Kleinste krant ter wereld zo groot als een postzegel

Opnieuw is het record van de “kleinste krant ter wereld” gebroken! Het Engelse weekblad voor de jeugd FIRST NEWS verscheen op 8

november 2007 in een formaat 2,2/3,2 cm, waardoor het diezelfde dag door Guinness World Records werd erkend als het ultiem kleinste krantje ter wereld. Voordien was dat, zoals bekend, het Braziliaanse VOSSA SENHORIA, waarover ik schreef in een vorig VKTV-jaarboek. Het laatste nummertje daarvan verscheen in januari 2007, nadat de uitgeefster Dolores Schwindt (dochter van de oprichter in 1935) op 5 januari overleed. Sindsdien heeft niemand de uitgave van dat kleinood voortgezet. De zuster van Dolores zond mij enkele exemplaren van het laatste nummer met de foto van Dolores in een rouwrand. Belangstellenden voor deze laatste uitgave kunnen van mij nog een exemplaar overnemen.

Louis Nierynck